

Przestrzeń społeczna i przestrzeń publiczna w śródmiejskich dzielnicach mieszkaniowych Barcelony

Social Space and Public Space in the Central Residential Districts of Barcelona

Streszczenie

Rozwój urbanistyczny Barcelony jest fantastycznym przykładem sukcesu idei miejskości. Struktura *Rozszerzenia* – Eixample, zaprojektowana w 1859 roku, której autorem był Ildefonso Cerdà, po raz pierwszy proponowała zdrowe, zielone środowisko mieszkaniowe. Wskutek znacznej zmiany intensywności i gabarytów zabudowy w obrębie kwartałów Eixample, w stosunku do pierwotnie zakładanych, sytuacja uległa pogorszeniu. Obecnie próbuje się przywrócić przestrzeń społeczną wewnątrz śródmiejskich kwartałów. Plan Cerdy sprzed ponad 150 lat jest kontynuowany do dziś tam, gdzie na to pozwala istniejące zainwestowanie i warunki naturalne. Podobnie jak w wielu miastach, także w Barcelonie konieczna stała się rewitalizacja ogromnych, zdegradowanych obszarów, które – niegdyś peryferyjne – znalazły się obecnie w sercu metropolii. Projekt *22@Barcelona* zmienia strukturę urbanistyczną, społeczną i funkcjonalną obszarów śródmiejskich, nie zapominając o kreowaniu właściwego środowiska mieszkaniowego.

Abstract

The urban development of Barcelona makes an excellent example of a successful idea of urbanity. *Extension* – Eixample, designed by Ildefonso Cerdà in 1859, was the very first structure which proposed a healthy, green housing environment. As a result of a considerable change in the intensity and limiting outlines of the buildings within the quarters of Eixample in relation to the original ones, the situation took a turn for the worse. These days, we can observe attempts to restore the social space inside the central quarters. Cerdà's 150-year-old plan has been continued wherever the existing investments and natural conditions facilitate it. Similarly to a number of other cities, Barcelona must revitalize vast degraded areas which shifted from the outskirts to the heart of this metropolis. The *22@Barcelona* project changes the urban, social and functional structure of the central areas as well as creates a proper housing environment.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, przestrzeń publiczna, przestrzeń społeczna, środowisko mieszkaniowe.

Keywords: revitalization, public space, social space, housing environment.

Rozwój urbanistyczny Barcelony na przestrzeni ostatnich dwóch tysięcy lat, podobnie jak ma to miejsce w przypadku innych ośrodków, odzwierciedla historyczne okresy ekonomicznych i politycznych wzniosłości i upadków. Gwałtowna rozbudowa miasta, trwająca z niewielkimi przerwami do dziś, rozpoczęła się w wieku XIX, w epoce industrializacji. Na rolniczych dotychczas terenach Niziny Barcelońskiej, poza miastem, powstał szereg zakładów przemysłowych, wraz z towarzyszącymi im osiedlami robotniczymi – tzw. *koloniami*¹. Równocześnie, otoczona murami, kontrolowana przez dwie twierdze strzegące portu – Castello de Montjuïc na Wzgórzu Montjuïc po zachodniej oraz La Ciutadella po wschodniej stronie, Barcelona była już w latach czterdziestych XIX wieku przeludniona. Wyburzenie, niepotrzebnych z punktu widzenia nowych technik wojskowych, murów obronnych w połowie XIX wieku², poza poprawą warunków sanitarnych, dało szansę rozwojowi miasta, odpowiedniemu do jego potrzeb i aspiracji.

Similarly to a number of other centres, the urban development of Barcelona over the span of two millenniums reflects historical periods of economic and political ups and downs. The intense extension of the city, which still goes on, commenced in the 19th century – the era of industrialization. A series of industrial plants with accompanying workers' estates called *colonies*¹ sprang up in the then agricultural grounds of Barcelona Plains outside the city. In the 1840s, Barcelona – surrounded with walls, controlled by two strongholds protecting its port (Castello de Montjuïc on Montjuïc Hill in the west and La Ciutadella in the east) – was already overpopulated. The demolition of its remnants, unnecessary from the viewpoint of new military techniques, in the mid-19th century² gave a chance of developing the city in accordance with its needs and aspirations as well as improving the sanitary conditions.

* Dr inż. arch. Mateusz Gyurkovich, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska / Mateusz Gyurkovich, Ph.D. Arch., Institute of Urban Design, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology

Na tej bazie historycznej, ekonomicznej i społecznej powstała najbardziej charakterystyczna część struktury urbanistycznej Barcelony – Eixample³. Władze municypalne, niemalże równocześnie z wydaniem decyzji o wyburzeniu murów obronnych, w 1854 roku zleciły badania topograficzne terenów podmiejskich, dla potrzeb przyszłego planu rozwoju miasta. Po trwających pięć lat pracach w 1859 roku projekt rozwoju miasta, którego autorem był Ildefonso Cerdà, został zaakceptowany przez władze centralne w Madrycie. Zakładał on dziesięciokrotne w stosunku do istniejącego obszaru zurbanizowanego – tzw. Ciutat Vella – powiększenie powierzchni Barcelony⁴, której granice miały stanowić naturalne przeszkody – tradycyjnie uznawane za granice obszaru metropolitalnego rzeki Llobregat i Besòs oraz pasmo górskie Colserola. Osnową dla struktury kwartałów stał się prosty, ortogonalny schemat komunikacyjny, w którym zastosowano rozwiązania wyprzedzające o kilka dziesięcioleci swoją epokę. Dostosowana do nieregularności zastanego zainwestowania (w rejonach Sants, Sarrà, Sant Andreu, El Poblenou, czy przede wszystkim Gràcia), siatka ulic, została połączona z istniejącą tkanką miejską Ciutat Vella przy pomocy trzech przecinających ją, przebudowanych i poszerzonych arterii. Zaplanowane przez Cerdę trzy osie, przecinające ją diagonalnie (Av. Diagonal, Av. Meridiana i Av. Paral·lel), zaburzają monotony, ortogonalny układ miasta, dając szansę na wykadrowanie ciekawych widoków oraz kreację interesujących dominant i przestrzeni publicznych o niecodziennych kształtach. Kręgosłupem założenia była i nadal pozostaje Gran Via des Cortes Catalanes, łącząca rzeki Llobregat i Besòs z południowego zachodu na północny wschód⁵, prostopadle do której poprowadzone zostały ulice łączące wybrzeże i góry⁶.

Podstawę struktury przestrzennej Eixample stanowi oparta o system dwudziestometrowej szerokości ulic i położonych pomiędzy nimi kwadratowych bloków zabudowy (o boku długości 113 m) siatka ortogonalna, wypełniona zróżnicowanymi funkcjami śródmiejskimi – z przewagą tkanki mieszkaniowej⁷. Wyraz architektoniczny poszczególnych kwartałów, realizowanych od ponad 150 lat, jest na szczęście niezwykle zróżnicowany i bogaty. Oryginalny projekt Cerdę zakładał wprowadzanie zwartej zabudowy jedynie na dwóch bokach kwartałów, z pozostawieniem szerokich przestrzeni zielonych wewnątrz. Warunki życia w tak stworzonym, idealnym środowisku mieszkaniowym, wielokrotnie przewyższały te, jakie miała do zaoferowania ciasno zabudowana struktura starej Barcelony.

Jak każda utopijna idea, także i ta upadła w konfrontacji z rzeczywistością. W pierwszej kolejności zostały zwiększone gabaryty zabudowy, a następnie we wszystkich stopniowo realizowanych kwartałach powstała zabudowa obrzeżna. Początkowo zielone wnętrza ogrodowe, przestrzeń społeczna mieszkańców poszczególnych kamienic – niekiedy łączona i dostępna, innym razem poprzedzielana murami, ale wciąż czytelna w odbiorze z wyższych kondygnacji mieszkalnych – powoli zniknęły. Ustępowały miejsca rozbudowanym oficynom, niewielkim zakładom przemysłowym, a w drugiej połowie XX wieku – powierzchniom komercyjnym i serwisowym (przede wszystkim parkingom). Obecnie nie istnieje coś takiego jak „typowy blok Eixample”, z jasnym podziałem na przestrzeń publiczną od zewnątrz i społeczną (półpubliczną) wewnątrz kwartału. Genezy tego procesu należy upatrywać zarówno pośród

The most characteristic part of the urban structure of Barcelona – Eixample³ – came into existence on this historical, economic and social basis. In 1854, the municipal authorities took a decision to demolish the remnants as well as commissioned topographical research on the suburban areas for the needs of the future plan of developing the city. In 1859, after five years' works, the design of developing the city, prepared by Ildefonso Cerdà, was approved by the central authorities in Madrid. It assumed tenfold enlargement of the area of Barcelona⁴ in relation to the existing urbanized area called Ciutat Vella. Natural obstacles – the Rivers Llobregat and Besòs as well as the Colserola mountain range traditionally acknowledged as the borders of the metropolitan area – were expected to act as the city borders. A simple orthogonal transport scheme, which applied some ultramodern solutions, became the matrix for the quarter structure. The street grid, adjusted to the irregularity of the existing investments (in the following zones: Sants, Sarrà, Sant Andreu, El Poblenou, last but not least Gràcia), was connected with the existing urban tissue of Ciutat Vella by means of three rebuilt and extended arteries across it. Three axes planned by Cerdà (Av. Diagonal, Av. Meridiana and Av. Paral·lel), which cut it diagonally, disturb the monotonous orthogonal city layout and give a chance of framing some interesting views as well as creating some curious, originally shaped dominant features and public spaces. The backbone of this layout has always been Gran Via des Cortes Catalanes which extends from the southwest to the northeast and connects the Rivers Llobregat and Besòs⁵. The streets which connect the coast with the mountains run perpendicularly to this artery⁶.

The foundation of the spatial structure of Eixample is an orthogonal grid, filled with various central functions dominated by housing tissue, based on a system of twenty-metre-wide streets and quarters of buildings with 113-metre-long sides in between⁷. Fortunately, the architectural expression of individual quarters, implemented for more than 150 years, is unusually diverse and rich. Cerdà's original design assumed the introduction of compact buildings only on the sides of two quarters with wide green spaces preserved inside. The living conditions in such an ideal housing environment were incomparably better than those offered by the tightly developed structure of old Barcelona.

Just like every utopian vision, this one also failed when confronted with reality. At first, the limiting outlines were increased, then outer buildings were raised in all the gradually implemented quarters. Green garden interiors, the social space of the residents of individual tenements – sometimes combined and accessible, sometimes separated by walls but still legible in reception from higher storeys – disappeared slowly. They made room for extended annexes, little industrial plants as well as commercial and service surfaces (mostly car parks) in the second half of the 20th century. Now there is no such thing as a “typical Eixample quarter” with clear division into outer public space and inner social (semipublic) space. The origins of this process should be ascribed to economic factors but first and foremost to the Mediterranean culture with its customs and social norms. Similarly to the inhabitants of other cities in this region, Barcelona

czynników ekonomicznych, jak i – może przede wszystkim – w sferze kultury śródziemnomorskiej i obowiązujących tam przyzwyczajęń oraz norm społecznych. Barcelończycy, podobnie jak mieszkańcy innych miast śródziemnomorskich, nie potrzebują przestrzeni półprywatnych. Ich życie toczy się bowiem przede wszystkim w miejskich przestrzeniach publicznych i w usytuowanych przy nich budynkach użyteczności publicznej⁸. Dlatego tak ważna dla mieszkańców miasta była i pozostaje rewitalizacja jego przestrzeni publicznych⁹, która prowadzona jest etapami od czasów upadku dyktatury Franco.

Pomimo to, należy obiektywnie stwierdzić, że w okresie ostatnich dziesięcioleci warunki życia w tej prestiżowej wciąż części miasta uległy pogorszeniu. Stało się tak przede wszystkim wskutek znacznej zmiany intensywności i gabarytów zabudowy w obrębie kwartałów Eixample, w stosunku do pierwotnie zakładanych. Barcelona jest miastem, w którym różnorodne programy rewitalizacji są wdrażane niemal bez przerwy od końca lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia¹⁰. Obecnie, już od końca lat 80., próbuje się przywrócić przestrzeń społeczną wewnątrz śródmiejskich kwartałów. Jest to proces niezwykle długotrwały i skomplikowany, przede wszystkim ze względu na zastaną strukturę własnościową, ale także na wynikającą z niej możliwość (lub jej brak) zapewnienia publicznego dostępu do wnętrza bloków miejskich. Do roku 2009 udało się jednak odtworzyć ponad czterdzieści różnorodnych typologicznie przestrzeni społecznych wewnątrz zwartych bloków zabudowy Eixample, przywracając zieleni wewnątrz nich, zgodnie z oryginalnymi założeniami.

We wszystkich stworzono ogrody, zielone skwery, pozwalające na chwile wytchnienia od panującego wokół ruchu wielkiego miasta. W niektórych, zieleni towarzyszą niewielkie obiekty publiczne¹¹ bądź sąsiadują one z dużymi, ogólnodostępnymi budynkami miejskimi¹². Odwiedzane są one często przez mieszkańców i pracowników otaczających je budynków – znacznie rzadziej przez turystów, którzy nie zdają sobie sprawy z ich istnienia¹³. Ze względu na sposób połączenia tych nowo pozyskanych wnętrz urbanistycznych z otaczającą kwartały przestrzenią publiczną ulic Jordi Franquesa¹⁴ dzieli je na następujące grupy: pasaże, bramy, szczeliny, otwarcia. Pierwsze z nich umożliwiają przejście przez wnętrza kwartału pomiędzy dwoma sąsiadującymi ulicami, drugie – jedynie dostanie się do ukrytego, zielonego wnętrza. Trzeci z typów łączy w sobie pierwsze dwa, z tym że ogólnodostępne, zielone przestrzenie społeczne są dostępne przez niezwykle wąskie przejścia w zwartej tkance architektonicznej bloku miejskiego. Ostatni typ pozwala na bezpośredni dostęp z ulicy do wnętrza kwartału, najczęściej w formie niewielkiego skweru.

Pierwszą z oddanych do użytku przestrzeni społecznych tego typu było ukończone w 1987 roku Pati de les Aigües, mieszczące się w samym sercu Eixample, w jednym z kwartałów, od których zaczęto budowę tej dzielnicy – przy carrer de Roger de Llúria. Zachowując prywatne ogrody wszystkich otaczających kamienic, udało się tam wygospodarować skwer o powierzchni 1517 m², którego dominantą jest malownicza, dziewiętnastowieczna wieża ciśnień, zrealizowana w popularnym wówczas w Barcelonie stylu neomauretańskim. Towarzyszy jej zasadzony na ortogonalnej siatce gaj figusowo-palmowy, z miejscami do siedzenia, oraz niewielka scena. Samą budowlę otacza płytka sadzawka, która latem zamienia się w publiczny basen z plażą w środku miasta. Wysokie mury oddzielające tę przestrzeń od prywatnych podwórek wykończono cegłą i marmurem, projektując wzdłuż nich dodatkowe siedziska, a także niezbędne pomieszczenia serwisowe i toalety. Starannie zaprojektowa-

dwellers do not need any semiprivate spaces. Their lives go on in urban public spaces and buildings⁸. Therefore they attach great importance to the revitalization of public spaces⁹ which has been carried out in stages since the downfall of Franco's dictatorship.

In spite of this, we must objectively state that the living conditions in this prestigious part of the city have deteriorated in the last decades. First of all, it was caused by a violent change of the intensiveness and limiting outlines within Eixample quarters in relation to the original concept. Barcelona is a city where diverse revitalization programmes have been implemented continuously since the late 1970s¹⁰. Since the late 1980s, they have been trying to restore social space inside the central quarters. It is an unusually lengthy and complicated process on account of the existing ownership structure as well as the resulting possibility (or impossibility) of guaranteeing public access to the interiors of urban quarters. By 2009, however, they managed to recreate more than forty typologically diverse social spaces inside the compact quarters of Eixample and restore greenery inside them in accordance with the original premises.

Gardens and green squares, which offer a pause for breath far from the turmoil of the big city all around, were implemented in all of them. In some of them, little public objects¹¹ accompany the greenery or neighbour on big, open-access urban buildings¹². They are often visited by the residents and employees from the surrounding buildings. Tourists, who are unaware of their existence, come here less frequently¹³. Considering the manner of connecting these newly acquired urban interiors with the public space of the streets which surround the quarters, Jordi Franquesa¹⁴ divides them into the following groups: passageways, gates, gaps and openings. The first type makes it possible to cross the quarter interior between two neighbouring streets; the second type – to enter a hidden green interior; the third type combines the first two types but open-access green social spaces can be reached through extremely narrow passages in the compact architectural tissue of an urban block; the fourth type facilitates direct access to a quarter interior from the street, usually in the form of a little square.

The first implemented social space was Pati de les Aigües (1987) at the heart of Eixample, in one of its quarters where the construction of this district began – carrer de Roger de Llúria. They managed to preserve private gardens at all the surrounding tenements and find a square on the area of 1,517 m² whose dominant is a picturesque 19th-century water tower raised in the then popular neo-Mauritanian style. The building itself is surrounded by a shallow pond. It neighbours on a fig- and palm-tree grove on an orthogonal grid with seats and a little stage. In the summertime, it turns into a public swimming pool with a beach in the city centre. The high walls which separate this space from private courtyards were finished with brick and marble, whereas additional seats as well as

na krata od strony ulicy jest zamykana na noc, co zapewnia prywatność mieszkańcom. Podczas gorącego, katalońskiego dnia, przestrzeń ta oferuje tak potrzebne w tym klimacie cień i wytchnienie. Jest popularnym miejscem spotkań młodzieży i dorosłych, a na sąsiadującej z sadzawką scenie organizowane są kameralne koncerty, występy i spotkania towarzyskie z okazji rozmaitych uroczystości.

Podobnie jak w wielu miastach, także i w Barcelonie konieczna stała się rewitalizacja ogromnych, zdegradowanych obszarów, przede wszystkim przemysłowych, które – niegdyś peryferyjne – znalazły się obecnie w sercu pięciomilionowej metropolii. Plan Ildefonsa Cerdà sprzed ponad 150 lat jest kontynuowany do dziś tam, gdzie to tylko możliwe. Rozwój miasta od połowy wieku XVIII aż po trzecią ćwierć wieku XX uwarunkowany był rozwojem przemysłu¹⁵. Szczególnie dużo uwagi poświęcono zatem w ostatnich dekadach rewitalizacji północno-wschodniej ćwiartki miasta. W nazywanej niegdyś *Śródziemnomorskim Manchesterem* Barcelonie to przede wszystkim na tym obszarze koncentrowała się większość zakładów produkcyjnych, spośród których wznosiły się¹⁶, sklecone z gliny i odpadów budowlanych, slumsy biedoty i nieliczne murowane budynki mieszkalne. Rejon ten, nazywany obecnie El Poblenou, położony na północny wschód od historycznego centrum – Ciutat Vella – to tereny dawnej miejscowości Sant Martí de Provençals, której struktura urbanistyczna została wchłonięta przez plan Eixample.

Pierwszym obszarem, który poddano rewitalizacji, była południowo-zachodnia część dzielnicy położona pomiędzy plażą, parkiem Ciutadella i cmentarzem Nova Icaria¹⁷, która pozostawała dotychczas odcięta od reszty tkanki miejskiej poprzez linię kolejową. W roku 1985 podjęto decyzję o całkowitej przebudowie tego obszaru, w związku z wyborem Barcelony jako gospodarza Letnich Igrzysk Olimpijskich w 1992 roku. Postanowiono tutaj stworzyć dzielnicę o przewadze funkcji mieszkaniowych, otwartą na morze, pełniącą początkowo rolę Wioski Olimpijskiej. I pod tą nazwą – Villa Olimpica – rejon ten funkcjonuje w mieście do dziś. Rewitalizacja tego obszaru wiązała się z ogromnymi pracami infrastrukturalnymi. Poszczególne elementy funkcjonalne – zespoły mieszkaniowe, sportowe, biurowe, szpital i centrum handlowo-rozrywkowe – łączy system przyjaznych użytkownikom przestrzeni publicznych: parków i zacienionych promenad.

Projekt zagospodarowania przestrzennego obszaru stworzył w latach 1985–1992 Albert Puigdomènech wraz z biurem MBM¹⁸. Wykorzystał on moduł ortogonalnej siatki Eixample, zniekształcony minimalnie ze względu na istniejące uwarunkowania przestrzenne. Postmodernistyczny w swoim głównym zamyśle, projekt urbanistyczny wprowadza kilka nowych interesujących osi w skali dzielnicy. Akcentuje również w postaci dwóch dominant wysokościowych jedną z istniejących ulic miejskich¹⁹, informując tym samym o pozycji i znaczeniu Portu Olimpijskiego w skali miasta, a nawet całej metropolii²⁰. Główną, reprezentacyjną ośią zespołu Villa Olimpica jest Avinguda Icaria, która łączy południowo-wschodni kraniec parku Ciutadella z cmentarzem. Zaprojektowana została jako szeroka, reprezentacyjna aleja, z jezdniami rozdzielonymi szeroką²¹, pieszą przestrzenią publiczną, na wzór przebiegającej przez centralną część Eixample, Rambla de Catalunya. Jak wszystkie tego typu przestrzenie w Barcelonie, wyposażono ją w zieleń, niezbędne elementy małej architektury, a także charakterystyczne, dekonstruktywistyczne zadaszenia²², które stanowią o unikalności tej ulicy w skali miasta i są jednoznacznym elementem identyfikującym. Zaprojektowane przed ponad dwudziestu

necessary services and toilets were designed along them. An elaborate grating from the street side is closed for the night which secures privacy to the occupants. On a hot Catalanian day, this space offers shade and breath which are priceless in the extreme climate. This meeting place is popular with adolescents and adults. Concerts, shows, social gatherings and various celebrations are held on the stage by the pond. Like many other cities, Barcelona must revitalize vast degraded, mostly postindustrial areas which shifted from the outskirts to the heart of the metropolis with five million people. Ildefonso Cerdà's 150-year-old plan is still continued wherever possible. The growth of the city from the mid-18th century till the third quarter of the 20th century was determined by the development of industry¹⁵. In the previous decades, a lot of attention was paid to the northeastern quarter of the city. In Barcelona, once called *Mediterranean Manchester*, these areas had most manufacturing plants as well as slums of clay and construction waste¹⁶ and scarce stone residential buildings. This zone, currently called El Poblenou, situated northeast of the historical centre – Ciutat Vella – includes the grounds of the former locality of Sant Martí de Provençals whose urban structure was absorbed by the plan of Eixample.

The first revitalized area was the southwestern part of this district located between the beach, Ciutadella Park and Nova Icaria cemetery¹⁷ which used to be cut off from the remaining urban tissue by a railway. In 1985, a decision to rebuild the entire area was taken in relation to the choice of Barcelona as the host of the Summer Olympic Games in 1992. They decided to form a district with prevailing residential functions, open to the sea, acting as the Olympic Village at first. This area still functions in the city under the name of Villa Olimpica. Its revitalization was related to large-scale infrastructural works. Individual functional elements – residential, sports and office complexes, a hospital, a trade and entertainment centre – are included in a system of user-friendly public spaces: parks and shady promenades.

The spatial development of this area was designed by Albert Puigdomènech with MBM studio¹⁸ in the years 1985–1992. The author applied the model of the orthogonal Eixample grid minimally deformed on account of the existing spatial circumstances. This urban design, postmodern in its main idea, introduces several new, interesting axes in the scale of the district. It also accentuates one of the existing urban streets¹⁹ by means of two height dominants and informs about the position and significance of the Olympic Port in the scale of the city and even the entire metropolis²⁰. The main representative axis of the Villa Olimpica complex is Avinguda Icaria which connects the southeastern edge of Ciutadella Park with the cemetery. Designed as a smart avenue with lanes separated by a wide²¹ pedestrian public space after the fashion of Rambla de Catalunya which crosses the central part of Eixample. Just like all the spaces of this kind in Barcelona, it has some greenery, necessary decorative structures and characteristic deconstructivist roofing²² which determine the uniqueness of this street in the scale of the city

laty zespoły mieszkaniowe w Villa Olimpica charakteryzują się różnicowaniem stylistyki architektonicznej. Usytuowane w nich mieszkania do dzisiaj należą do najbardziej porządkanych i najdroższych w mieście. Decyduje o tym przede wszystkim jakość i różnorodność towarzyszących budynkom mieszkalnym przestrzeni społecznych i publicznych, o przewadze zieleni i wody, wyposażonych w atrakcyjne elementy małej architektury, place zabaw dla dzieci, urządzenia sportowe.

Najważniejszym projektem urbanistycznym w Barcelonie w ostatnich latach i jednym z najambitniejszych w Europie, który już pociągnął za sobą przemiany sąsiednich terenów²³, jest *22@Barcelona*. Zakłada on transformację pozostałych, dotąd nie zrewitalizowanych części El Poblenou. Poprzednia funkcja przemysłowo-magazynowa zastępowana jest przez *nowe aktywności* bazujące na wiedzy. Projekt ten to tworzenie nowego, zwartego miasta, w którym główny nacisk położony jest na, zakorzenioną głęboko w śródziemnomorskiej tradycji urbanistycznej, hybrydowość struktury miejskiej²⁴. Budowaniu tej struktury, obok tradycyjnych, mają służyć nowe funkcje związane z rozwojem nowych innowacyjnych technologii, multimedialnych środków komunikacji i edukacji.

Obszar interwencji 22@ obejmuje łącznie 115 bloków zabudowy Eixample. Na powierzchni ponad 200 ha już od jedenastu lat rodzi się nowa tkanka miejska, w której najbardziej innowacyjne firmy koegzystują z uniwersytetami, centrami badawczymi, treningowymi i ośrodkami transferu technologii. W założeniach 22@ nie zapomniano także o wprowadzeniu zespołów mieszkaniowych (w tym 4000 subsydiowanych mieszkań socjalnych), akademików i hoteli o różnicowanym standardzie, które sprawią, że dzielnica nie pozostanie jedynie strefą pracy, ale stanie się żywym miastem. Aby mogło ono prawidłowo funkcjonować, wyposażono je w podstawowe usługi miejskie – szkoły, przedszkola, urzędy²⁵, niezbędną do jego obsługi infrastrukturę techniczną i komunikacyjną. Stosunkowo duży obszar przewidziano także na zieleń publiczną²⁶ – zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że poddany rewitalizacji teren sąsiaduje z kilkoma parkami miejskimi. Atrakcyjność nowo wznoszonych budynków i zespołów mieszkaniowych podnoszą przestrzenie wspólne – niejednokrotnie o bardzo wysokim standardzie. W porównaniu z historyczną częścią Eixample, już teraz, gdy zrewitalizowane tereny pokrywają zaledwie około 40% obszaru projektu, można tutaj odnaleźć o wiele więcej atrakcyjnych wspólnych przestrzeni zielonych (wśród których należy wspomnieć także rozbudowywaną Rambla del Poblenou). Projekt *22@Barcelona* zmienia strukturę urbanistyczną, społeczną i funkcjonalną obszarów śródmiejskich, nie zapominając o kreowaniu właściwego, zdrowego i atrakcyjnego środowiska mieszkaniowego.

PRZYPISY:

¹ Skupiającymi przede wszystkim ludność napływową z innych, biedniejszych części Hiszpanii. Proces ten nazwany przez prof. Manuela de Solà-Morales *autokolizacją*, miał miejsce także w innych regionach Łacińskiej Europy (Turyn, Lyon). Barcelońskie kolonie często były własną monetą i zapewniały mieszkańcom wysokie – jak na ówczesne standardy – warunki życia; por. [13].

² Następowo ono etapami począwszy od 1854 r. Działania takie charakterystyczne były wówczas dla większości miast europejskich – nawet Krakowa; por. [2].

³ Czyli – po katalońsku: *rozszerzenie*. Podobne struktury powstały następnie w wielu innych miastach hiszpańskich, dla których barceloński przykład stał się zaaprobowaną przez władze centralne wykładnią prawną; por. [13, 14].

⁴ W przybliżeniu nowa tkanka miejska zajmować miała teren wielkości 3 km x 9 km; ibidem.

⁵ Jest ona kontynuowana także w sąsiadujących z Barceloną miejscowościach zespołu metropolitalnego, a nawet – w postaci autostrady – w całej północno-wschodniej Katalonii.

⁶ Z wyjątkiem istniejącego wcześniej Passeig de Gracià, najbardziej reprezentacyjnej przestrzeni publicznej Eixample, dzięki czemu w samym sercu układu powstały bloki zabudowy o nieregularnych kształtach

and act as an identifying element. Residential complexes in Villa Olimpica, designed more than twenty years ago, are characterized by diverse architectural stylistics. Their flats still rank as the most desired and most expensive in the city. First and foremost, it is determined by the quality and diversity of social and public spaces beside the residential buildings dominated by greenery and water, equipped with attractive decorative structures, playgrounds and sports facilities.

These days, the most important urban project in Barcelona as well as one of the most ambitious ones in Europe, which has already transformed the neighbouring areas²³, is *22@Barcelona*. It aims to transform the remaining parts of El Poblenou which have not been revitalized so far. The previous industrial and storage function is being replaced with so-called knowledge-based *new activities*. This project creates a new compact city with emphasis placed on hybrid urban structure which is deeply rooted in the tradition of Mediterranean urbanism²⁴. The construction of this structure will be supported by traditional and new functions related to the development of modern innovative technologies, multimedia means of communication and education.

The 22@ area includes 115 blocks of Eixample buildings. A new urban tissue has been rising on the area of more than 200 ha for eleven years. The most innovative firms coexist with universities as well as the centres of research, training and technology transfer. The designers of 22@ remembered to introduce some residential complexes (including 4,000 subsidized social flats), dormitories and hotels with diverse standard which changes an employment zone into a lively city. For proper functioning, it received basic urban services – schools, kindergartens, offices²⁵ – and necessary technical and transport infrastructure. A relatively vast area is meant for public greenery²⁶, especially that the revitalized area neighbours on several parks. The attractiveness of the newly raised buildings and residential complexes is increased by common spaces frequently characterized by very high standard. Even though the revitalized areas cover just about 40% of the project area, we can already find many more attractive green social spaces here (including the extended Rambla del Poblenou) than in the historical part of Eixample. The *22@Barcelona* project and other designs of revitalizing the urban tissue of Barcelona change the urban, social and functional structure of its central areas as well as create a proper, healthy and attractive housing environment.

ENDNOTES:

¹ Mainly for immigrants from some poorer parts of Spain. Prof. Manuel de Solà-Morales called this process *self-colonization*. It took place in other regions of Latin Europe (Turin, Lyon), too. Barcelona's colonies often had their own coinage and offered good living conditions for the then standards; cf. [13].

² It was done in stages starting from 1854. Such actions were characteristic of most European cities, including Krakow; cf. [2].

³ In Catalanian: *Extension*. Then, similar structures appeared in many other Spanish cities. The example from Barcelona became an interpretation of the law approved by the central authorities; cf. [13, 14].

⁴ New urban tissue was expected to occupy the area of approximately 3 km x 9 km; ibid.

⁵ It is also continued in some parts of the metropolitan complex which neighbour on Barcelona and even, in the form of a motorway, in entire northeastern Catalonia.

⁷ Główne aleje, promenady i bulwary mają szerokość od 30,5 m do nawet 100 m; por. [2, 7, 8, 9, 13, 14].

⁸ Zwraca na to uwagę wielu badaczy, w tym prof. Karin Hofert; por. [8].

⁹ Por. [10].

¹⁰ Por. wszystkie pozycje bibliograficzne.

¹¹ Np. biblioteka i lokalne centrum dla osób starszych w Pati de Candida Perez, przy carrer Comte Borell 44.

¹² Jak chociażby kościół parafialny Purísima Concepción przy Jardin de Rector Oliveras, w narożnym kwartale przy carrer d'Aragó i carrer de Roger de Llúria.

¹³ Co w odwiedzonym przez kilkadziesiąt milionów turystów mieście jest ogromną zaletą.

¹⁴ J. Franquesa, *The recuperation of the block's interior courtyards. Re-found free spaces*; w: [2].

¹⁵ Głównie włókiennictwa, które rozwijało się początkowo w obrębie murów miejskich, a następnie we wspomnianych manufakturach i fabrykach zakładanych na Nizinie Barcelońskiej; [9], [13].

¹⁶ I to aż do lat 80. i 90. XX wieku – w związku z obecnym kryzysem koczowiska emigrantów pojawiają się w opuszczonych budynkach pofabrycznych na nowo, mają jednak nieco inny charakter przestrzenny.

¹⁷ Na zachód od cmentarza, podczas gdy na północny wschód od niego znajduje się najstarsza część dzielnicy El Poblenou, w rejonie Taulat-Icària i elegancją, dziewiętnastowieczna Rambla del Poblenou.

¹⁸ Poszczególne obiekty i zespoły były realizowane przez znanych hiszpańskich i międzynarodowych architektów, takich jak: A. Siza, F.O. Gehry, C. Ferrater, E. Torres i J.A. Martínez Lapeña oraz A. Vilaplana i H. Piñón [11].

¹⁹ Carrer de la Marina, łącząca morze i góry, przebiegająca prostopadle do Gran Via.

²⁰ Bliźniacze wieże – Torre Mapfre (proj. I. Ortiz & E. de León 1988–1992) i Hotel Les Arts (proj. SOM, J. Juanper, F.O. Gehry 1988–1993), każda o wysokości 40 kondygnacji, wyraźnie dominują nie tylko nad Portem Olimpijskim, ale także w szerokich panoramach miasta, zarówno od strony lądu, jak i morza.

²¹ 14,40 m. Przekrój całej ulicy to aż 40,40 m; [4].

²² Które poprzez swoją niezwykle rozrzeźbioną formę, a także grę światła, jaką prowokują na nawierzchniach ulicy, przelamują monotonię tej niezwykle długiej przestrzeni publicznej. Proj. E. Miralles & C. Pinós (1989–1992); [4].

²³ Przede wszystkim obszaru Glories, gdzie usytuowany jest budynek uważany za symbol całej dzielnicy El Poblenou i jeden z nowych symboli miasta. Mowa o ukończonej w 2006 r. Torre Agbar (proj. J. Nouvel), szeroko opisywanej w prasie fachowej i opracowaniach naukowych, tak na etapie projektu, jak i po realizacji. Nie należy także zapominać o transformacji wschodniego odcinka Gran Via – obydwie obszary omówione m.in. przez autora w odrębnym opracowaniu [7]. Należy też zwrócić uwagę na rewitalizację wielu kwartałów El Poblenou, nie objętych projektem 22@, ale z tym obszarem sąsiadujących.

²⁴ www.22barcelona.com.

²⁵ O łącznej powierzchni 145 000 m² – www.22barcelona.com.

²⁶ 114 000 m² – www.22barcelona.com.

BIBLIOGRAFIA:

Alberch R. (ed.), *Els Barris de Barcelona*, vol. 1–4, Ajuntament de Barcelona/Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999.

Busquets J., Corominas M. (ed.), *Cerdà and the Barcelona of the future. Reality versus Project*, CCCB, Barcelona 2009.

Clos O., Miquel A., de Solà-Morales C., Cadaval E. (ed.), *Barcelona, Transformación. Planes y Proyectos*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona 2008.

Costa G., *Barcelona 1992–2004*, GG, Barcelona 2004.

Dudzić-Gyurkovich K., Gyurkovich M., *Mieszkać nad wodą – Amsterdam, Barcelona, Dublin* [w:] *Współczesne miejskie środowisko zamieszkania. Architektura budynków mieszkalnych*, Czasopismo Techniczne, z. 2-A/2007 (ROK 104), Wyd. PK, Kraków 2007.

Gausa M., Cervelló M., Plà M., *Barcelona: A Guide to its Modern Architecture 1860–2002*, ACTAR, Barcelona 2002.

Gyurkovich M., *Wybrane przykłady rewitalizacji obszarów zdegradowanych Barcelony*, [w:] *Przyszłość miasta – miasto przyszłości*, Czasopismo Techniczne, Seria A, z. 1-A/1/2012 (rok 109), Wyd. PK, Kraków 2012.

Hofert K., *Przestrzeń publiczna w mieście śródziemnomorskim: uwag kilka na temat Barcelony*, [w:] *Przestrzeń publiczna w miejskim środowisku zamieszkania*, Czasopismo Techniczne, z. 3-A/2010 (rok 107), Wyd. PK, Kraków 2010.

Ingresso Ch., *Barcelona. Architecture, City and Society 1975–2015*, Skira, Milano 2011.

Miquel D. (ed.), *L'Espai Públic. Metropolità 1989–1999*, Mancomunitat de municipis, Area metropolitana de Barcelona, Barcelona 2000.

Miralles R., Sierra P., *Barcelona, Arquitectura contemporània 1979–2010*, Editions Polígrafa, Barcelona 2010.

Solà-Morales M. de, *Cerdà / Ensanche*, Edicions UPC, Barcelona 2010.

Solà-Morales M., de *Deu Lliçons sobre Barcelona*, COAC, Barcelona 2011.

Sotoca Garcia A., *O projektach i procesach: czas w nowoczesnych zespołach mieszkaniowych*, [w:] *Przestrzeń publiczna w miejskim środowisku zamieszkania*, Czasopismo Techniczne, z. 3-A/2010 (rok 107), Wyd. PK, Kraków 2010.

⁶ Excluding Passeig de Gracià – the smartest public space in Eixample – which existed here before. As a result, irregularly shaped quarters of buildings rose in the heart of this layout.

⁷ The width of the main avenues, promenades and boulevards is from 30.5 m to 100 m; cf. [2, 7, 8, 9, 13, 14].

⁸ Many researchers, e.g. Prof. Karin Hofert, emphasize this; cf. [8].

⁹ Cf. [10].

¹⁰ Cf. all the bibliographical items.

¹¹ E.g. a library and a local centre for elderly people in Pati de Candida Perez at 44 carrer Comte Borell.

¹² E.g. Purísima Concepción Parish Church in Jardin de Rector Oliveras in a corner quarter at carrer d' Aragó and carrer de Roger de Llúria.

¹³ A huge advantage in a city which attracts several dozen million tourists.

¹⁴ J. Franquesa, *The recuperation of the block's interior courtyards. Re-found free spaces*; in: [2].

¹⁵ Mostly textile industry which originally developed within the city walls, then in workshops and factories founded on Barcelona Plains; [9], [13].

¹⁶ Until the 1980s and 1990s. In relation to the current economic crisis, emigrants' camps reappear in abandoned postindustrial buildings. However, they are of slightly different spatial character.

¹⁷ West of the cemetery, while the oldest part of the district of El Poblenou in the vicinity of Taulat-Icària and the elegant 19th-century Rambla del Poblenou are situated northeast of it.

¹⁸ Individual objects and complexes were implemented by well-known Spanish and international architects, e.g. A. Siza, F.O. Gehry, C. Ferrater, E. Torres and J.A. Martínez Lapeña, A. Vilaplana and H. Piñón [11].

¹⁹ Carrer de la Marina, which runs perpendicularly to Gran Via, connects the sea with the mountains.

²⁰ The twin towers – Torre Mapfre (designed by I. Ortiz & E. de León 1988–92) and Hotel Les Arts (designed by SOM, J. Juanper, F.O. Gehry 1988–93) – both with 40 storeys, clearly dominate over the Olympic Port and in broad city panoramas from the land and the sea.

²¹ 14.40 m. Section of the entire street is 40.40 m. – [4].

²² With their unusually sculptural form and play of lights provoked on the street surfaces, they break the monotony of this long public space. Designed by E. Miralles & C. Pinós (1989–92); [4].

²³ First of all, Glories with a building acknowledged as the symbol of the entire district of El Poblenou and one of the city's new landmarks, namely Torre Agbar (designed by J. Nouvel) implemented in 2006, broadly commented in the professional press and scientific surveys at the stage of design as well as after implementation. Let us not pass over the transformation of the eastern stretch of Gran Via – both areas are presented by the author in another paper [7]. Attention should be also paid to the revitalization of numerous quarters in El Poblenou – they are not comprised by the 22@ project but neighbour on its area.

²⁴ www.22barcelona.com.

²⁵ Total area: 145,000 m² – www.22barcelona.com.

²⁶ 114,000 m² – www.22barcelona.com.

BIBLIOGRAPHY:

Alberch R. (ed.), *Els Barris de Barcelona*, vol. 1–4, Ajuntament de Barcelona/Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999.

Busquets J., Corominas M. (ed.), *Cerdà and the Barcelona of the future. Reality versus Project*, CCCB, Barcelona 2009.

Clos O., Miquel A., de Solà-Morales C., Cadaval E. (ed.), *Barcelona, Transformación. Planes y Proyectos*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona 2008.

Costa G., *Barcelona 1992–2004*, GG, Barcelona 2004.

Dudzić-Gyurkovich K., Gyurkovich M., *Mieszkać nad wodą – Amsterdam, Barcelona, Dublin*, in: *Współczesne miejskie środowisko zamieszkania. Architektura budynków mieszkalnych*, Technical Transactions, vol. 2-A/2007 (YEAR 104), CUT Press, Krakow 2007.

Gausa M., Cervelló M., Plà M., *Barcelona: A Guide to its Modern Architecture 1860–2002*, ACTAR, Barcelona 2002.

Gyurkovich M., *Wybrane przykłady rewitalizacji obszarów zdegradowanych Barcelony*, in: *Przyszłość miasta – miasto przyszłości*, Technical Transactions, Series A, vol. 1-A/1/2012 (year 109), CUT Press, Krakow 2012.

Hofert K., *Przestrzeń publiczna w mieście śródziemnomorskim: uwag kilka na temat Barcelony*, in: *Przestrzeń publiczna w miejskim środowisku zamieszkania*, Technical Transactions, Vol. 3-A/2010 (year 107), CUT Press, Krakow 2010.

Ingresso Ch., *Barcelona. Architecture, City and Society 1975–2015*, Skira, Milano 2011.

Miquel D. (ed.), *L'Espai Públic. Metropolità 1989–1999*, Mancomunitat de municipis, Area metropolitana de Barcelona, Barcelona 2000.

Miralles R., Sierra P., *Barcelona, Arquitectura contemporània 1979–2010*, Editions Polígrafa, Barcelona 2010.

Solà-Morales M. de, *Cerdà / Ensanche*, Edicions UPC, Barcelona 2010.

Solà-Morales M. de, *Deu Lliçons sobre Barcelona*, COAC, Barcelona 2011.

Sotoca Garcia A., *O projektach i procesach: czas w nowoczesnych zespołach mieszkaniowych*, in: *Przestrzeń publiczna w miejskim środowisku zamieszkania*, Technical Transactions, Vol. 3-A/2010 (year 107), CUT Press, Krakow 2010.

ILUSTRACJE / ILLUSTRATIONS:

il. 1. Eixample – Pati de les Aigües – widok na gaj figusowy od strony wejścia na dziedziniec – fot. autora / Eixample – Pati de les Aigües – view of a fig-tree grove from the entrance to the courtyard – photo by author

il. 2. Avinguda Icària – główna oś Villa Olímpica – dynamiczne formy dających cień zadaszeń – fot. autora / Avinguda Icària – main axis of Villa Olímpica – dynamic forms of shady roofing – photo by author

il. 3. Villa Olímpica – jedno z wnętrz urbanistycznych – proj. E. Torres i J.A. Martínez Lapeña – fot. autora / Villa Olímpica – one of urban interiors – designed by E. Torres and J.A. Martínez Lapeña – photo by author

il. 4. Villa Olímpica – jeden z kwartałów mieszkaniowych – widok zielonego dziedzińca – fot. autora / Villa Olímpica – one of residential quarters – view of the green courtyard – photo by author

il. 5. Rambla del Poblenou – główna oś piesza El Poblenou, przy której historycznym kamienicom towarzyszą nowe plomby – fot. autora / Rambla del Poblenou – main pedestrian axis with new infill constructions besides historical tenements – photo by author

il. 6. El Poblenou – 22@Barcelona – nowy budynek z mieszkaniami socjalnymi – proj. M. Ruisánchez 2010–2012 – fot. autora / El Poblenou – 22@Barcelona – new building with social flats – designed by M. Ruisánchez 2010–2012 – photo by author

